

Entrevista al president de la Societat Catalana de Geografia en ocasió de la jornada, publicada al butlletí de la Diputació de Barcelona *Innov@diba*, núm. 17, juliol de 2022

Fa uns dies l'Àrea d'Innovació, Governos Locals i Cohesió Territorial de la Diputació de Barcelona, la Societat Catalana de Geografia del l'Institut d'Estudis Catalans, l'Ajuntament de Puigdàlber i el Consell Comarcal de l'Alt Penedès van organitzar una jornada on es van abordar diferents qüestions sobre els reptes de la cohesió territorial de manera sectorial. Avui volem parlar d'alguns d'aquestes aspectes amb el president de la Societat Catalana de Geografia, Rafael Giménez-Capdevila.

En primer lloc voldríem conèixer millor la Societat Catalana de Geografia. Quins són els vostres objectius i la vostra missió?

La Societat Catalana de Geografia és una entitat que actua com a punt de trobada de la comunitat geogràfica catalana. Fou creada el 1935 com a societat filial de l'Institut d'Estudis Catalans. Està oberta a tota persona interessada en la geografia, tant des del vessant acadèmic com des del personal. Les seves activitats giren, entre d'altres, al voltant de la difusió del coneixement geogràfic en els espais del nostre entorn o en els llunyans, del foment de la recerca científica i de l'anàlisi de les problemàtiques territorials a través del treball de camp.

Quins penseu que són els reptes més importants que tenim per poder avançar cap a un territori cohesionat on es pugui viure amb les mateixes condicions en un poble petit del món rural que a les àrees metropolitanas?

Un dels reptes és, sobretot, la manca de serveis, equipaments i infraestructures en molts d'aquests pobles petits. Aquests elements són clau per retenir i atreure població. La cohesió passa per garantir l'accés als serveis bàsics, com les guarderies o els caixers automàtics, i a una bona connexió digital, d'igual manera que es pot fer a les ciutats i bona part de les àrees metropolitanas. Tanmateix, convido a deixar de pensar en el medi rural com un espai subsidiari i amb problemes, fins i tot marginal. Una multitud d'iniciatives més o menys espontànies fan evident que s'hi estan desenvolupant projectes de futur, com mostra el llibre sobre l'altre món rural, que recentment han dirigit els geògrafs Joan Nogué i Rosa Cerarols.

Com podem lluitar contra el despoblament del medi rural? Ha canviat la tendència arran de la pandèmia que hem viscut?

Aquest és, de fet, un dels grans debats. Durant els confinaments, sobretot el 2020, d'acord amb la percepció mediàtica, semblava que el canvi de residència des

dels espais metropolitans cap als rurals era substancial, perquè la qualitat de vida era superior als segons. Però les dades d'empadronaments han desmentit en gran mesura que s'hagi produït cap canvi significatiu en la distribució de la població, més enllà de fets anecdòtics. Observem molta més inèrcia del que la percepció del 2020 podia fer presagiar. Les tendències de fons, per tant, no s'han alterat.

Què en penseu que les zones rurals i els petits municipis poden ser uns espais d'oportunitat per generar activitat econòmica i fomentar un model de producció i consum ecològic?

N'estic convençut. La sobirania alimentària és totalment imprescindible per a la nostra sostenibilitat com a país. No només per les emissions associades al transport de productes de països llunyans, o els controls ambientals menors o nuls (per no parlar de les condicions socials pèssimes) existents en aquests altres països, sinó també perquè, com ens hem adonat amb la pandèmia, depenem molt més del nostre territori del que volem admetre. El consum d'aliments de proximitat és fonamental i, per descomptat, hem de tendir cap a un model d'agricultura ecològica. Tot i que a Catalunya, des de fa dècades, es parla retòricament de la protecció dels sòls agraris, és una de les tasques més urgents que tenim sobre de la taula. I estan molt amenaçats, per cert. Un cas molt clar és el dels projectes d'instal·lacions energètiques, en particular de plaques solars, que s'haurien d'evitar col·locar en sòl agrari.

La identificació del talent local és un element fonamental per generar nova activitat econòmica sobre el territori i desenvolupar intel·ligència territorial?

Sí, és clar. El capital humà és central en qualsevol projecte territorial. En àmbits amb densitats més baixes, com els espais rurals, i en general amb més envelliment, el talent és encara més fonamental.

Com pot ser un motor econòmic i de desenvolupament sostenible del territori l'activitat turística i el patrimoni cultural?

Algunes recerques geogràfiques recents mostren que cal anar amb molt de compte. El turisme com a activitat complementària i mesurada, per exemple basada en el patrimoni local, pot funcionar en un món rural viu. Però el que necessitem són activitats primàries i industrials actives al territori i que el turisme en sigui complementari, no al revés. Cal evitar el desenvolupament turístic desmesurat i els monoconreus econòmics d'aquesta activitat: fan el territori molt dependent i, per tant, vulnerable. A vegades s'ha donat un excés d'inversió de les administracions públiques en turisme a l'espai rural, i potser convindria posar més l'accent a afavorir-hi el manteniment de l'activitat agrària (i, gràcies a ella, desenvolupar-hi agroturisme) o la conservació del medi natural (i, gràcies a ella, turisme de natura o ecoturisme).

Com afecta la digitalització i el desplegament de la connectivitat en la cohesió territorial? Estem aconseguint implantar el calendari necessari per no perdre oportunitats?

Ja he comentat abans que la connectivitat digital és cabdal per trencar les fractures territorials que ara coneixem. Les polítiques públiques en aquesta línia són consistents i de llarg termini. Ara bé, no tinc prou eines per valorar si el ritme és l'adequat per no perdre oportunitats. Tanmateix, seria interessant invertir els termes i pensar el que es pot fer amb l'equipament actual, perquè les potencialitats arriben més enllà del que se'n treu avui.

Entre els pobles petits i la gran capital que és Barcelona i la seva àrea metropolitana, les ciutats mitjanes tenen un paper fonamental? Quin és el paper articulador i vertebrador que tenen aquestes ciutats?

La geografia fa dècades que reivindica el paper de les ciutats mitjanes per articular el territori català. Aquí em permeto subratllar l'excel·lent treball dut a terme pels companys de la Universitat de Lleida. Es tracta d'una qüestió molt rellevant per a la cohesió territorial. Hem de deixar de banda els esquemes simplistes heretats (metropolità - resta de Catalunya, urbà-rural, etc.), ja que hi ha moltes realitats intermèdies que tenen un paper de primer ordre. Aquestes ciutats estructuren una àrea d'influència i, a més, actuen de ròtula amb altres territoris, entre d'altres, l'àrea metropolitana de Barcelona.

El transport és clau per al desenvolupament del país. Quines són actualment les necessitats més urgents que veieu a la demarcació de Barcelona?

La mobilitat de les persones i de les coses materials ha entrat en una profunda transformació, obligada a disminuir la seva empremta sobre el canvi climàtic i les diverses contaminacions que provoca. Això implica descarbonitzar-la i fer-la d'una altra manera, on el transport col·lectiu tingui més participació en detriment de l'individual, així com introduir canvis urbanístics i territorials que contribueixin a reduir la necessitat de la mobilitat, o com a mínim a reduir-ne la distància. No es tracta, doncs, de tenir més infraestructures de transport, sinó d'utilitzar millor les que ja existeixen i només fer les que permetin un funcionament millor del conjunt del sistema.

La demarcació de Barcelona comprèn espais metropolitans densament poblats, on el transport col·lectiu ha de millorar l'oferta per ser una alternativa més sòlida al vehicle privat. D'altra banda, també comprèn espais menys densament poblats, on l'oferta de transport col·lectiu es troba massa lluny de representar aquesta alternativa. Exemples d'organització del transport col·lectiu no massa llunyans, com ara Suïssa, Luxemburg o els Països Baixos, haurien de servir d'estímul per desenvolupar l'oferta a Catalunya i trencar la dicotomia actual entre espais amb accessibilitat o sense en transport col·lectiu.

I, per acabar, dona algun consell als governs locals de cara al futur?

Caldria pensar menys en l'arribada de recursos de fora i més en clau endògena. Cada govern local hauria de disposar d'un model territorial adient i cercar les complicitats necessàries per assolir-lo. En aquest aspecte, la geografia resulta fonamental, perquè subministra coneixements i procediments necessaris per ajudar a bastir aquest model. D'altra banda, sense una participació real de la ciutadania (és a dir, no puntual, sinó sostinguda, i els resultats de la qual es preguin en consideració) no es podrà avançar. Un projecte territorial sense apropiació ciutadana està abocat al fracàs. El futur passa perquè les decisions es prenguin amb la gent, no per a la gent però sense la gent.

* * *